

УДК 78:373.67

ВЗАЄМОДІЯ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Ревенчук В. В.

У статті аналізується проблема інтеграції різних видів мистецтв у навчальному процесі. Розкривається специфіка навчання у сучасних мистецьких школах. Обґрунтовується вплив полімистецького навчання на формування творчої, активної мислячої особистості учня.

Ключові слова: взаємодія мистецтв, позашкільна мистецька освіта, хореографічне навчання, музичне мислення.

В статье анализируется проблема интеграции различных видов искусств в учебном процессе. Раскрывается специфика обучения в современных художественных школах. Обосновывается влияние полихудожественного обучения на формирование творческой, активной мыслящей личности ученика. Ключевые слова: взаимодействие искусств, внешкольное художественное образование, хореографическое обучение, музыкальное мышление.

The author analyzes the problem of integration of different kinds of art in the educational process; reveals specific features of education in present-day art schools; substantiates the impact of polyartistic education on the formation of creative, active, thinking personality.

Key words: interaction of arts, out-of-school artistic education, choreography education, musical thinking.

Серед засобів естетичного виховання особистості пріоритетне місце належить мистецтву. Сучасний стан викладання мистецтва характеризується тенденціями оновлення змісту і форм художньої освіти школярів. Поява нових програм і методик, спеціалізованих мистецьких шкіл, нових форм позашкільної художньо-естетичної освіти свідчить про дедалі глибше усвідомлення ролі мистецтва у формуванні особистості учнів.

Однією з тенденцій оновлення змісту і форм мистецької освіти є впровадження у навчальний процес інтегрованих підходів до організації мистецького навчання, що отримало досить ґрунтовне науково-методичне наповнення в теорії та практиці початкової поліхудожньої освіти. Педагогічна концепція поліхудожньої освіти ґрунтується на філософських поглядах (М. Каган), педагогічних ідеях (К. Абульханова-Славська, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, Б. Неменський, О. Ростовський, О. Рудницька) та методичних знахідках (Е. Жак-Далькроз, К. Орф, М. Леонтович, Б. Яворський), які, здебільшого, реалізовувалися в умовах загальноосвітньої школи. Разом з тим, на нашу думку, дещо поза полем зору дослідників виявилися сучасні дитячі мистецькі школи (музичні, художні, хорові, хореографічні, школи мистецтв тощо) з їх багатими традиціями та можливостями поліхудожньої освіти.

Вчені вказують, що взаємодія різних видів мистецтва у навчальному процесі – це не просто додаткове залучення на уроці до одного виду мистецтва матеріалу іншого або ілюстрування одного виду мистецтва іншим [2, с. 73]. Йдеться про те, що кожен вид мистецтва є неповторною художньою цінністю, що має свої специфічні особливості та своєрідний вплив на особистість школяра. Ефективність залучення до навчально-виховного процесу різних видів мистецтва має визначатися не кількістю, а доцільністю їх використання з метою заглиблення учня в художній світ конкретного твору. Так, на уроці музики художньою домінантою, яка визначає педагогічну доцільність використання інших видів мистецтва, є саме музичні твори [3, с. 167].

Мережа початкових позашкільних спеціалізованих мистецьких навчальних закладів в Україні є досить розвиненою. Якщо раніше такі школи були переважно вузькопрофільними (музична, художня тощо), то сьогодні організація навчального

процесу у них ґрунтується переважно на інтеграції різних видів мистецтв, створенні оптимальних педагогічних моделей на основі взаємодії мистецтв, спрямуванні на цілісне художнє виховання, навчання та розвиток учнів.

Метою нашої **статті** є вивчення впливу полімистецького навчання на формування творчої, активної мислячої особистості учня.

У наш час розповсюдженою і популярною формою естетичного виховання дітей стали хореографічні відділення шкіл мистецтв та хореографічні школи. Прикладом аналізу організації комплексного мистецького навчання у нашій статті виступатиме Ніжинська дитяча хореографічна школа.

Хоч цей навчальний заклад і існує під назвою хореографічна школа, насправді це своєрідна мистецька школа, основною метою якої є формування в учнів художньої культури, комплексний естетичний розвиток учнів засобами різних видів мистецтв: *хореографічного* (від класики до хіп-хопу), *музичного* (від народних шумових інструментів – до фортепіано, скрипки, баяна) та *вокального* (від академічного до естрадного співу). Своєрідним вкладом у національно-мистецьке виховання учнів школи є *етнографія* (від вивчення історії народного костюма до його споглядання у шкільному музеї українського старовинного костюму та побуту).

Однак, як вказує практика, нерідко хореографічні та музичні дисципліни є абсолютно відірваними один від одного, хоча, за попередньою логікою, вони є складовими єдиного навчального процесу і мають єдину мету – художній розвиток учня. Д. Кабалевський вказував, що немалою бідою художнього виховання дітей та юнацтва є майже цілковита відокремленість естетичних предметів під час їх вивчення. Часто це призводить учнів до абсолютної беспорядності за необхідності порівняння мистецького фактажу. Тому важливо, щоб у свідомості дітей музика не стояла осторонь інших мистецтв, а якомога яскравіше виявляла свої глибокі внутрішні (а не лише зовнішньо-сюжетні) зв'язки з ними [1, с.110, 191].

На думку вчених (Б. Асаф'єв, В. Медушевський, Е. Назайкінський та ін.), порівняно з іншими видами мистецтва, найбільший потяг до об'єднання з різними формами художнього висловлювання зберігає *музика*. Через мовлення, пластичність жестів вона тісно пов'язана зі словом, театром, хореографією тощо. Музика виступає стрижнем синтезу з іншими мистецтвами, тим самим забезпечує поліхудожність мистецької освіти [4].

Отже, саме у процесі навчання музики може відбуватися той самий комплексний вплив різних видів мистецтв на учня; саме у процесі музичного навчання найбільш яскраво можна показати учневі взаємопов'язаність мистецтв, спільні і відмінні риси; саме викладач музичного класу є тією об'єднуючою ланкою, у якій можуть концентруватися великі потенційні можливості художнього впливу на учня.

Близькість хореографічного та музичного мистецтв зумовлює необхідність поглибленого вивчення у хореографічній школі музичних дисциплін, зокрема, гри на музичних інструментах (фортепіано, баян, скрипка) тощо. На нашу думку, інтеграцію мистецтв найбільш яскраво можна показати учневі саме у процесі інструментального навчання, яке включає оволодіння різноманітними стилями і жанрами музичного мистецтва, і саме тут криються великі можливості для порівняння предметів хореографічного і музичного (як інструментального, так і вокального) мистецтв. Процес порівняння активізує розумові процеси, стимулює інтелектуальний розвиток учня, розвиває мислення, зокрема музичне.

Розвиток музичного мислення може відбуватися лише у процесі активної музичної діяльності – активного слухання, навчання гри на інструменті. Процес розвитку не може бути стихійним, це керований цілеспрямований вплив викладача на учня. Для того, щоб керувати навчанням учня, викладач повинен знати все про об'єкт керування – музичні здібності, можливості до учіння, інтелектуальний рівень, індивідуально-психологічні якості (пам'ять, увага, швидкість та гнучкість мислення, характер, темп навчання), домашні умови для навчання тощо. Педагогічне керування має забезпечити підтримку навчальної діяльності учня у процесі набуття досвіду мистецької діяльності. Індивідуальна форма занять створює можливості для емоційного й інтелектуального розвитку учня.

Загальновідомо, що основою мисленнєвих процесів є знання. У процесі навчання гри на інструменті складаються оптимальні умови для систематичного поповнення багажу знань, отримання різнохарактерної інформації. У процесі

навчання учні оволодівають закономірностями музичного мовлення та починають розуміти музичний розвиток як цілісний процес взаємодії різноманітних засобів музичної виразності. Вивчення у класі музичного інструмента музичних творів різних стилів та жанрів, та проведення постійної паралелі між стилем музичного твору та напрямками хореографічного мистецтва, якими оволодівають учні (класичний танець, народно-сценічний танець, спортивний бальний танець, сучасний танець), на нашу думку, сприяє розвитку музичного мислення учнів.

Наприклад, порівняння точності виконання класичного твору та необхідної точності рухів у класичному танці, ритміки джазової музики та сучасного танцю, взаємозв'язку характеру народного танцю в інструментальному виконанні та характеру рухів у народному танці, пластичності бального танцю та пластичності рухів під час виконання музичних творів ліричного характеру тощо. Поступово у свідомості школяра формується комплекс уявлень про спільні риси та взаємозв'язок стилів у різних видах мистецтва, а нагромадження й збагачення музично-слухових уявлень, розширення мистецького кругозору стають підґрунтям, основою його мистецького досвіду.

Важливим аспектом розвитку мислення учня є установка на осмислення музичного матеріалу, який виконується, тобто знаходження у музичному тексті логічних побудов (музичних висловлювань), пошук логіки їх взаємозв'язку, постійного структурування звукового потоку тощо. Вчені вважають угруповання за фразами основною для музичного мислення дією, джерелом розуміння музики. З цією метою доцільним є використання у музичному навчанні прийому порівняння.

Так, великі можливості на цьому шляху надає порівняння зі словесним мовленням, виразність якого забезпечується розділовими знаками, які можна почути слухом, побачити зором. Відчуття осмисленості й виразності музичного тексту, відчуття квадратності й закінченості музичної форми є неоціненною допомогою у хореографії, де художній образ формується в тому числі й засобами музики. Порівняльний аналіз різних видів художнього вираження у процесі навчання сприяє розвитку мислення учня, привчає до розмірковування, побудови висновків.

У процесі роботи над музичним твором викладач має привчати учня до активного слухання і виразного осмисленого виконання. Активне слухання означає вслухатися і чути те, що реально потрібно почути. Відтак звичка вслухатися буде неоціненною допомогою учневі у хореографії. Учні у процесі навчання мають спрямовуватися на те, що різні види мистецтв є взаємопов'язаними й пізнання одного з них допомагає глибшому сприйманню й розумінню іншого. Цей процес може бути як цілеспрямованим, так і опосередкованим.

Отже, сучасна хореографічна школа є унікальним інститутом позашкільної мистецької освіти, де різнобічний цілісний розвиток учнів має ґрунтуватися на діалогічній моделі взаємодії мистецтв. Системоутворююче значення такої моделі має реалізовуватися у різних формах (індивідуальні та групові заняття, лекції, концерти, театралізовані вистави тощо) та методах (словесно-ілюстративний, порівняння й зіставлення, проблемне навчання тощо) навчання. Встановлення інтегрованих міжпредметних зв'язків допоможе сформувати в учнів систему знань про мистецтво. Впровадження у практику інструментального навчання постійного "діалогу" між різними видами мистецтв, систематичне проведення паралелей між музикою, співом та танцем неминуче приведе до утворення у свідомості учня цілісних мистецьких уявлень, усвідомлення ним певних мистецьких закономірностей тощо. Художньо-образні порівняння, стильові мистецькі аналогії, виділення спільних і відмінних рис у мистецьких явищах, жанрові зіставлення у різних видах мистецтв сприятимуть розвитку їх художнього, музичного мислення, художньо-творчих здібностей тощо.

Література

1. Кабалецький Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Дмитро Борисович Кабалецький. – К. : Музична Україна, 1982. – 319 с.
2. Крижанівська Т. І. Методика комплексного розвитку художньої культури молодших школярів на уроках музики / Т. І. Крижанівська. – Рівне : РДГУ, 2001. – 108 с.
3. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-методичний посібник / Олександр Якович Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник / О. П. Рудницька. – К. : ТОВ "Інтерпроф", 2002. – 270 с.